

Практичні аспекти екологоорієнтованого розвитку підприємств на основі формування нематеріальних активів

У роботі запропоновано загальне визначення поняття «розвиток підприємства», визначена роль екологічних нематеріальних активів у розвитку суб'єкта господарювання і обґрунтована гіпотеза про позитивний вплив екологоорієнтованої діяльності підприємства на його фінансові результати за рахунок формування екологічних нематеріальних активів.

Ключові слова: нематеріальні активи, розвиток підприємства, гудвіл, коефіцієнт еластичності, затрати природоохоронного значення, ринкова оцінка.

Актуальність теми

Сьогодні у структурі вартості підприємств вартість нематеріальних активів становить понад 50%, а у сфері інформаційних технологій – до 90% ринкової вартості компанії [1, 2].

Якщо вартість нематеріальних активів є обґрунтованим та суттєвим елементом вартості підприємства, то метою управління нематеріальними активами є максимальний приріст їх вартості, що приводить до збільшення вартості суб'єкта господарювання і зростання рентабельності власного капіталу.

В умовах, коли екологічні проблеми в Україні зумовлені діяльністю людини та неефективним використанням ресурсів (найважливіші з них стосуються чистої питної води, деградації ґрунтів, неефективного використання енергії та біорізноманіття), а в кінцевому підсумку є результатом нераціонального управління, необхідно розглядати діяльність підприємства як діяльність зі створення і розвитку потенціалу останнього на засадах екологоорієнтованого розвитку, а отже, і як діяльність з формування екологічних нематеріальних активів.

Отже, актуальним є виявлення залежності між нематеріальними активами, сформованими на основі екологічних аспектів діяльності підприємства (зокрема, гудвілу), і результатами його діяльності.

Ступінь наукової розробки

Проблеми розвитку нематеріальних активів підприємств загалом та гудвілу зокрема розглядаються у працях С.В. Горіна, Г.М. Десмонда, В.М. Єлісеєва, Р.Е. Келлі, Т.І. Ковальнової, А.Г. Мендрула та інших. Незважаючи на те, що нематеріальним активам приділяється увага з боку науковців, невирішеним залишається питання щодо формування нематеріальних активів суб'єкта господарювання та позитивної складової гудвілу за рахунок екологічних чинників та їх впливу на результати діяльності підприємства.

Тарасенко Світлана Вікторівна, аспірант кафедри економіки Сумського державного університету; Харченко Микола Олексійович, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки Сумського державного університету.

© С.В. Тарасенко, М.О. Харченко, 2009

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є обґрунтування гіпотези про позитивний вплив екологоорієнтованої діяльності підприємства на його фінансові результати за рахунок формування екологічних нематеріальних активів, зокрема гудвілу.

Результати дослідження

Розвиток підприємств, виходячи з позицій інтегрального підходу, може здійснюватися в рамках двох моделей – органічного та/або зовнішнього розвитку.

Органічний (або внутрішній) розвиток передбачає впровадження якісних змін за рахунок накопичених підприємством знань, навичок, фінансових, матеріальних і нематеріальних активів, а також залучених ресурсів, що спрямовуються на удосконалення і трансформацію внутрішніх систем і процесів тощо. Усі економічні системи застосовують цю модель на тому чи іншому етапі свого життєвого циклу. Основною метою внутрішнього розвитку є прагнення підприємства до забезпечення своєї незалежності.

Друга модель – модель зовнішнього розвитку – передбачає якісну зміну складу і взаємозв'язків підприємства через залучення та використання компетенцій і підсистем сторонніх економічних систем для здійснення певних (вже засвоєних або принципово нових) видів діяльності або їх комбінування, результатом чого може бути створення нової системи. Основна причина зовнішнього розвитку полягає у прагненні отримати синергійний ефект внаслідок взаємодоповнюючої дії активів двох або декількох економічних систем, сукупний результат якої суттєво перебільшує суму результатів самостійних дій цих економічних систем.

Розвиток підприємства у межах виключно однієї з моделей неможливий: динамічність зовнішнього середовища, а також зростаючі вимоги до гнучкості та адаптивності внутрішніх систем і процесів економічних систем зумовлюють доцільність органічного поєднання різних моделей розвитку економічної системи на різних етапах їх існування [3].

В умовах обмеженості доступу до економічних та фінансових ресурсів, загострення конкурентної боротьби та повільної «вичерпаності» внутрішніх можливостей досягнення стратегічних цілей економічні системи все частіше використовують форми та методи зовнішнього розвитку.

Отже, розвиток є довгостроковим процесом послідовних кількісних і якісних змін у системі «підприємство», у результаті яких виникає раніше не існуючий склад елементів цієї системи й взаємозв'язків між ними, які, у свою чергу, є передумовою для становлення нової системної цілісності.

Сьогодні вагомим чинником, що впливає на вартість підприємства і все більше лімітує процеси його розвитку, є екологічний фактор, тобто подальший розвиток організацій можливий лише в досить вузьких межах екологічного коридору. Екологічна складова вартості суб'єкта господарювання включає безпосередній і опосередкований елементи. Безпосередній елемент – це вартість екологічних технологій, патентів, обладнання, які дають змогу здійснювати виробничі процеси без екодеструктивного впливу. Опосередкований елемент екологічної складової вартості підприємства – це вартість, створена екологічним іміджем суб'єкта господарювання (його екологічний гудвіл), сформованим у процесі екологоорієнтованого розвитку.

Екологоорієнтований розвиток надає підприємству такі переваги:

- 1) економія засобів на основі збереження ресурсів;
- 2) економія засобів на основі зниження обсягів відходів;
- 3) скорочення часу на одержання дозволів і зменшення кількості робіт, пов'язаних

ЧАСТИНА 2 НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

з одержанням ліцензій;

- 4) зменшення витрат на покриття ризиків екологічних платежів;
- 5) поліпшення ринкового потенціалу;
- 6) поліпшення іміджу підприємства як роботодавця (збереження здоров'я працівників);
- 7) підвищення загального іміджу;
- 8) зростання вартості нематеріальних активів підприємства і його вартості в цілому [4].

Проте екологоорієнтована діяльність підприємства або не впливає на його фінансові результати, або впливає негативно (підвищуючи собівартість і ціну виготовленої продукції). Ринок не оцінює позитивно природоохоронну діяльність суб'єктів господарювання.

Але, формуючи екологічні нематеріальні активи, підприємство може позитивно впливати на свої фінансові результати, і таким чином екологічні аспекти його діяльності будуть оцінюватися ринковим середовищем.

Для виявлення залежності між нематеріальними активами підприємств, їх фінансовими результатами та показниками, за допомогою яких можна визначити взаємовідносини суб'єктів господарювання з навколишнім середовищем, був проведений аналіз діяльності 100 підприємств промисловості Сумського регіону за три роки.

Регресійний аналіз методом випадкового ефекту показав, що коефіцієнт еластичності доходу за нематеріальними активами дорівнює 0,02%, коефіцієнт еластичності валового прибутку за нематеріальними активами склав 0,085%. Залежність доходу і валового прибутку від нематеріальних активів відповідно демонструють формули 1 і 2:

$$\ln In = 13,115 + 0,212 \cdot \ln NA, \quad (1)$$

де In – дохід підприємства;
 NA – нематеріальні активи підприємства.

$$\ln Pr = 10,32 + 0,85 \cdot \ln NA, \quad (2)$$

де Pr – валовий прибуток підприємства.

Отже, зростання нематеріальних активів підприємства на 1% збільшує його дохід на 0,02%, валовий прибуток – на 0,085%.

Оцінка залежності доходу і прибутку від гудвілу для 11 найбільших підприємств Сумського регіону показала, що зростання вартості гудвілу на 1% збільшує дохід на 0,23%, а валовий прибуток на – 0,27%. Залежність доходу і валового прибутку від гудвілу відповідно демонструють формули 3 і 4:

$$\ln In = 13,07 + 0,23 \cdot \ln G, \quad (3)$$

де G – гудвіл підприємства;

$$\ln Pr = 11,1 + 0,27 \cdot \ln G. \quad (4)$$

У свою чергу, гудвіл аналізованих підприємств залежить від суми капітальних затрат природоохоронного значення і суми оплачених послуг природоохоронного значення. Дану залежність демонструє формула 5:

$$\ln G = 1,61 + 0,19 \cdot \ln KEC + 0,29 \ln CN, \quad (5)$$

де КЕС – сума капітальних затрат природоохоронного значення;
СН – сума оплачених послуг природоохоронного значення.

До капітальних затрат природоохоронного значення належать одноразові затрати на створення нових і реконструкцію існуючих природоохоронних основних фондів, екологізацію технологій і здійснення іншої природоохоронної діяльності (запобігання інфільтрації забруднюючих речовин, попереднє очищення стічних вод, очищення вентиляційних викидів та ін.). До послуг природоохоронного значення належить очищення стічних вод, систем каналізації, збирання і транспортування відходів та ін.

Таким чином, зростання капітальних затрат природоохоронного значення на 1% збільшує гудвіл на 0,19%, а зростання суми оплачених послуг природоохоронного значення на 1% збільшує гудвіл на 0,29%, що, у свою чергу, приводить до зростання фінансових показників діяльності підприємства.

Висновки

Розвиток передбачає довгострокове цілеспрямоване функціонування підприємства в якісно певному напрямку, що характеризується набором видів діяльності, правилами організації бізнес-процесів і позицією у зовнішньому середовищі.

Розвиток підприємства безпосередньо пов'язаний із сукупністю виключно важливих для підприємства характеристик його стану та результатів діяльності, серед яких конкурентоспроможність, економічна безпека, потенціал підприємства, зростання, зміни, інновації, стратегія тощо. Зважаючи на це, варто зазначити, що для підприємства важливий керований розвиток як наслідок виваженого та цілеспрямованого управління.

Сьогодні все більш важливого значення набуває екологоорієнтована спрямованість розвитку суб'єктів господарювання.

Аналіз показав, що через формування екологічних нематеріальних активів підприємство здатне підвищувати свої фінансові показники, і таким чином ринкове середовище буде позитивно оцінювати екологоорієнтований розвиток суб'єктів господарювання.

1. *Бельшева И.* Нематериальные активы компании: классификация и учет / И. Бельшева, Н.Козлов // *Акционерное общество: вопросы корпоративного управления.* – 2008. – № 4.
2. *Браверман А.* Еще один фактор капитализации / А. Браверман, В. Цветков // *Эксперт.* – 2002. – № 43 (350).
3. *Расвнева О. В.* Управление развитием предприятия: методология, механизмы, модели / О. В. Расвнева. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.
4. *Вичевич А. М.* Екологічний маркетинг / А. М. Вичевич, Т. В. Вайданич, І. І. Дідович, А. П. Дідович. – Л.: Укрдлт, 2002. – 248 с.

Отримано 10.11.2009 р.

С.В. Тарасенко, Н.А. Харченко

Практические аспекты экологоориентированного развития предприятий на основе формирования нематериальных активов

В работе предложено общее определение понятия «развитие предприятия», определена роль экологических нематериальных активов в развитии субъекта хозяйствования и обоснована гипотеза о позитивном влиянии экологоориентированной деятельности предприятия на его финансовые результаты за счет формирования экологических нематериальных активов.

Ключевые слова: развитие предприятия, нематериальные активы, гудвилл, коэффициент эластичности, затраты природоохранного значения, рыночная оценка.